

Otrok lahko hitro postane žrtev spletnih zlorab

■ **Neža Miklič**, univ. dipl. soc. del., univ. dipl. sociologinja; dolgoletna kriminalistka, ki se je aktivno ukvarjala s preiskovanjem najrazličnejših oblik zlorab in nasilja v družini. Je avtorica preventivnega projekta *Policist Beno, kaj pa zdaj?*. Sedaj je predavateljica kriminalistike na *Višji policijski šoli na Policijski akademiji*.

V prejšnjih številkah revije Vzgoja smo predstavili nekatere tipe storilcev zlorab otrok preko spleta, da si lažje predstavljamo razsežnost in pomen poznavanja tematike. Lahko bi nadaljevali in predstavljali v nedogled, saj so storilci tako specifični, kot je specifična zloraba otroka, vendar to ni naš namen. S kratko predstavitevijo smo želeli zrušiti tabuje ter hkrati utrditi spoznanje, da je zloraba otroka tudi preko oziroma s pomočjo spleta del realnosti in sedanjosti. Mi smo tisti, ki lahko s svojim znanjem otroku pomagamo, in če imamo z njim pristen stik, se bo takrat, ko mu bo res hudo, obrnil na nas.

Otrok je zgolj otrok

Otrok ni pomanjšan odrasli, je zgolj otrok, čeprav je morda pri svojih 12 ali 13 letih celo višji od vas. Govori pogumno in samozavestno; zdi se, da veliko ve in da se bo znal odzivati, da se bo znal zaustaviti, ko bo to potrebno. Naj vas njegova ali njena zunanja podoba in izrečene besede ne zavedejo. Še vedno je otrok in v resnici vas 'mladiček' še kako potrebuje. Nikoli namreč ne pozabite, da se otrok od vas, odraslih, razlikuje po življenjskih izkušnjah. Vi jih že imate, tako dobre kot slabe, otrok jih šele pridobiva in tudi zato ne ve, kako ravnati in kako se odzvati. Ujet je v vrtnec odraščanja in hormonov ter se ves čas išče. Ni mu lahko. V mislih in teoriji izraža, da še kako ve, kaj je prav, v resnici pa 'tu in zdaj' ostaja otrok, ki potrebuje oporo in varen pristan odraslih. Če bi namreč vedel, bi spletnega storilca prepoznal in zlorabo preprečil sam. Tega preprosto največkrat ne zmore, ker ne pozna pasti spleta. Pozna le prednosti in sladkosti spleta.

Virtualni svet

Splet je zelo vabljev in varljiv. Ponuja anonimnost, navidezno zasebnost in s tem tudi intimnost. Za svojo tehnološko napravo je otrok/najstnik lahko to, kar meni, da v resnici je. Za svojo napravo si upa več. Več, kot si upa v realnem fizičnem svetu. Ko je sam s svojim pametnim telefonom, v zatišju svoje sobe, kamor starš ne vstopa več tako

pogosto, se zdi, da obvladuje prostor in čas. Zdi se mu, da ni javnosti, ni občinstva, ni množice. Nikogar ni, ki bi ga obsojal. Fizično res ne, zato se zdi vse še toliko bolj enostavno. Toda le zdi se tako. Še kako je ranljiv, kajti občinstvo je v resnici obširno in seveda globalno. Otroci se fotografirajo in snemajo. Taisti otroci/najstniki, ki si poleti ne bodo upali na plažo, ker jih bo strah, da bi jih kdo videl in ocenjeval njihovo telo, nos, noge, barvo in še in še, so hkrati tisti, ki se bodo pred spletno kamero brez težav zelo hitro slekli, se tudi samozadovoljevali in posnetke svojega telesa pošiljali popolnim neznancem. Kako je to mogoče?

Prevara

Storilci zlorab otrok so izjemni 'psihologi'. Svoje delo opravijo zelo dobro in temeljito. Tako otrokom kot storilcem je tehnologija naredla plašč nevidnosti. Če se je moral v preteklosti storilec izjemno potruditi, da je prišel do otroka, z njim vzpostavil odnos, potem pa ta odnos dlje časa gradil, da je nekoč nekje otroka tudi fizično in spolno zlorabil, mu je zdaj veliko lažje. V zavetju svojega doma, še raje na javnem prostoru, ostaja skrit v množici. Otrok ne išče več na ulici, na igriščih, v parkih in šolskem okolju, ker jih tam ni več. Otroka poišče na spletu, saj so otroci tam. Spretno izkorišča 'instant' svet sodobne družbe in množični pojav družabnih omrežij. Zaveda se, da so otroci v poplavi 'šovov'

Foto: Nataša Pezdir

sprejeli ali celo ponotranjili sporočilo, da lahko vsak uspe hitro, brez truda in dolgotrajnega trdega dela – zgolj zato, ker obstaja, če pa ima še kakšen talent, toliko bolje.

Za otroke in najstnike šteje zgolj število 'všečkov'; množica, ki jih v trenutku dviguje na val navidezne popularnosti in s tem navdušenja. Za otroke in – bodimo zelo realni – tudi za večino odraslih šteje le število virtualnih prijateljev. Tehnologija omogoča, da smo vedno bolj povezani. Pa smo res? Koliko svojih virtualnih prijateljev otrok dejansko pozna? Se morda z njimi dobiva, pogovarja? Ne, otroci

se tako ne pogovarjajo več. Ker pa komunikacija nujno potrebujejo, se vedno pogosteje pogovarjajo zgolj s pomočjo tehnologije. Kratka sporočila, omejeni znaki in slike ter posnetki jim zadostujejo. Imeti številne prijatelje je vaba, ki jo otrok zagradi z obema rokama. Zato sprejme prijateljstvo od kogar koli. Važno je število 'prijateljev' in ne to, ali te osebe res poznajo, jih videvajo in se z njimi srečujejo. Storilci to zelo dobro vedo. Ko pogledajo otrokov spletni profil, vidijo vse, kar otroke zanima; katere hobije imajo, kaj si želijo in po čem hrepenijo.

Nikoli ne pozabite, da se otrok od odraslih razlikuje po življenjskih izkušnjah. Vi jih že imate, tako dobre kot slabe, otrok jih šele pridobiva in tudi zato ne ve, kako ravnati ali kako se odzvati.

Vsi, prav vsi si želimo biti všečni, želimo si biti ljubljani, zato je storilec še lažje. Osamljeni si v svetu številnih prijateljev želijo pozornost. In jo dobijo. Končno se nekdo zanima zanje, mu je mar. Zanima ga, kdo je, kaj počne in česa si želi. S pomočjo tehnologije si povesta 'vse'; no ja, vsaj otrok pove vse. Iskreno in odkrito. Otroku se zdijo virtualni prijatelji pravi prijatelji. Piše jim o svojih strahovih, željah in skrivnostih. Tako se nehote vzpostavlja most zaupanja in otroci imajo končno občutek, da so našli 'sorodno dušo'. Ne pomislijo, da na drugi strani ni nujno tista oseba, za katero se izdaja. Če je na drugi strani npr. slika mladega in privlačnega dekleta, otrok, največkrat fant, verjame, da se pogovarja z dekletom. Če oseba navaja še, da je stara toliko kot on ali je vsaj njegovih let, še toliko bolje.

Ko je 'odnos vzpostavljen', je čas za naslednji korak. Storilec zelo hitro zaprosi za preprosto fotografijo – in jo dobi. Ko fotografijo pohvali (vedno jo pohvali), je otrok navdušen. Pogosto začuti simpatijo, naklonjenost, lahko tudi zaljubljenost. Do posredovanja naslednjih fotografij ne mine dolgo in samo vprašanje časa je, kdaj bo storilec zaprosil za fotografije, na katerih je otrok pomanjkljivo oblečen in nato še gol. »Kok si dobr« otroka navdaja s ponosom, zato opogumljen pošilja še, več in hitreje. Otrok si upa vedno več. Vse skupaj je zanj vznemirljivo in skrivnostno. Spolnost je še vedno tabu, zato si preko

spleta upa početi stvari, o katerih si sicer ne bi upal govoriti, kaj šele jih razkriti. Vse, kar v realnosti skriva pred drugimi, otrok s pomočjo tehnologije razdaja brez sramu in strahu. Prepričan je, da je vse skupaj še vedno le njuna skrivnost in da za to ne vedo starši, učitelji, strokovni delavci ...

Otrok ne prekine komunikacije, dokler ni prepozno. Šokiran je, ko z druge strani ne dobiva povratnih fotografij, za katere zaprosi. Otrok, največkrat fant, si prav tako želi videti to dekle, s katerim komunicira preko spleta. Po njegovem scenariju je to igra »jaz pošljem tebi, ti meni«. Kar dobiva, so zgolj prošnje za več z 'njene' strani. Šele takrat zazna, da je nekaj narobe. Sprva je presenečen, nato šokiran. Želi si le prekiniti komunikacijo. V sebi že ve, da je nekaj narobe. Storilec se s prekinitvijo komunikacije ne strinja; zahteva več fotografij in pokaže svoj pravi obraz. Prične groziti! Jasno sporoči, da hoče več golih fotografij in/ali posnetkov, ter doda, da če jih ne bo dobil, bo na otrokovem družabnem omrežju objavil vse, kar že ima. Otrok je v precepu. Strah ga je, da bo storilec svoje grožnje uresničil. Sram ga je, saj noče, da bi fotografije in posnetke videli njegovi sošolci, znanci, sosedeje. Kaj bodo rekli? Kaj bo sledilo? Ponižanje, poniževanje. Kako se bo soočil s starši? Kaj jim bo rekel? Jim bo sploh lahko povedal, kaj je počel pred kamero, in to pred (očitno) popolnim neznancem?

Otrok se boji sramote, zato vztraja in še naprej pošilja fotografije in posnetke, s čimer se dokončno ujame v storilčevo zanko. Otrok je zlorabljen fizično ali spolno ter še simbolno. Zlorabljenost je njegovo zaupanje. Spozna, da na drugi strani ni prikupna vrstnica, temveč popoln neznanec (največkrat odrasel moški), ki ga brezkompromisno izsiljuje. Otroka vse skupaj pahne v krizo. Zdaj dvomi vase, poleg krize identitete se lahko pojavi še kriza spolne identitete. Otrok doslej ni niti pomislil, da oseba na drugi strani ni oseba, za katero se je predstavljala. Niti pomislil ni, da je na drugi strani storilec zlorab otrok preko spleta. V mislih sliši stavek, ki ga je že mnogokrat slišal na raznih delavnicah: »Zelo hitro se lahko zgodi tudi vam.« A nikoli ni pomislil, da bo to postalo njegova realnost.

Če smo omenjali otroka v fantovski podobi, skočimo na drugo stran. Samo predstavljajte si stisko izjemno simpatične in mimogrede

učno zelo uspešne 16-letnice, ki se sooča z razkritjem, da se na drugi strani ne skriva dekle, s katero si je zadnje leto dni in pol delila najintimnejše misli, fotografije in posnetke. Spozna, da to ni dekle, za katero misli, da je celo zaljubljena vanjo. Za dekletom se v resnici skriva moški, ki je zgolj lažno oblikoval Facebookov profil, da je navezoval stike z mladoletnicami. Za 16-letnico, razumsko dekle, ki je zgolj verjelo, pomeni spoznanje, da niti ena napisana beseda ni resnična, da niti ena prejeta fotografija z njegove strani ni resnična, ponižanje in težko preizkušnja. Od kod potem vse tiste slike, se sprašuje. Od otrok, dejavnih na spletu. Je bilo vse zlagano? Da. Vse je bila laž. Zloraba se zavrti v krogu in lahko je še huje. Spletne spolne zlorabe so globalni finančni posel.

Reci ne!

Za 'simpatičnim dekletom', ki smo ga opisovali, se lahko skriva spletni 'finančni' izterjevalec. Otroka zvabi, da mu pošlje fotografije, posnetke, na katerih je gol, nato pa od njega zahteva denar. Grozi, da bo v nasprotnem primeru fotografije objavil. Četudi otrok plača zahtevani znesek, se veriga ne prekine; spletni izterjevalec ponovno zahteva denar. Primeri, ko otrok ni zdržal in je sodil samemu sebi, niso osamljeni, zato danes pogledajte svojega otroka ali učenca v oči, z njim odkrito govorite, sebi in njemu pomagajte tudi s spletom, ki osvešča in pojasnjuje. Vsak zase in skupaj si oglejta kampanjo Europola in slovenske policije s sloganom *Reci ne!*. Še naprej se izobražujte in bodite 'on-line' z znanjem, potem pa se pogovorite brez tabujev in z zavedanjem, da ni prepozno. Otrok konec koncev želi vas in kanček vaše pozornosti. Otrok sam pri sebi razume, da moramo biti starši ali vzgojitelji 'tečni in nadležni'. V primeru, če ali ko se zgodi, pa ohranite mirno kri. Brez zgražanja in nerveze. Otrok ne zmore sam. Umirite se, otroku povejte, da ste tu zanj in da mu boste pomagali po svojih najboljših močeh. Nikar mu ne pozabite povedati, da ga imate radi, da vam veliko pomeni!

Povezava: <https://www.youtube.com/watch?v=gKsOquoWvki&feature=youtu.be> ali v spletni brskalnik vtipkate *Reci ne!*